

HÁRS ENDRE

Szegedi Tudományegyetem Germán Filológiai Intézet

Az evolúció románca

Érzelmi motiváció Dietmar Dath *A fajok eltörlése* (2008) című regényében

Absztrakt

Dietmar Dath regényeiről aligha mondható el, hogy könnyen olvasható sci-fi-k, amelynek okai egyrészt a határozottan intellektuális tematikában, másrészt a komplex irodalmi konstrukcióban rejlenek. Dath szerint a sci-fi művészetének „gépeze- te a tudás olyan módozataival, illetve a megismerés olyan eredményeivel szolgál, amelyek csak általa és rajta keresztül elgondolhatóak” (Dath 2019). A sci-fi gondolat kísérletei egy olyan irodalmi közlés szándékával párosulnak, amely egy azon túlmutató tudás lehetőségeit gyarapítja. Nehézségük magából a dologból, a ’tudományos fantasztikumból’ fakad. Ez igaz *A fajok eltörlése* (2008, angolul 2013) című regényére is, amely eddigi életművében a legnagyobb figyelmet kapta. A regény poszthumán jövőképe egy olyan, a képzeletet felülmúló, szélsőséges biológiai-technikai változékonyságú világot mutat be, amelynek megértése a megszokott olvasói rutinokat is felülírja. Az efelett érzett irritációnak a regény kritikusan rendre hangot is adtak. Jelen tanulmány, ellentétben a korábbi kutatásokkal, amelyek a kritikai üzenetek megfejtésére koncentrálnak, illetve részben ellentétben a szerző szándékával is, azt az álláspontot képviseli, hogy bizonyos „érzelmi kadenciák” (Velleman 2003), az olvasók által kialakított és a szereplők iránt érzett „szimpátiák” segítenek áthidalni a regény hiátusai, a narratív fókuszálással és az elbeszélői megbízhatatlansággal (Menninger 2017) folytatott „játék” (Kappeler/Könemann 2011), valamint a metanarratív és metafikciós beavatkozások eredményezte bonyo- dalmakat. Jelen írás az állatmesére mint Dath „evolúciós románcának” (Dath 2008) forrására támaszkodva azt próbálja bizonyítani, hogy a konstitutív olvasói oldalon megélt „affektusok” hozzájárulnak a regény szándékolt „effektusainak” feldolgozá- sához.

Kulcsszavak: sci-fi, német irodalom, poszthumanizmus, olvasói motiváció

A farkasnak a cicusok fecsegése jutott az eszébe a komtesz birodalmából: anagrammák, minden tartalom nélkül; ennek megfelelően feltételezte, hogy amiről itt beszéltek, azt is csak az volt képes valószínűleg megérteni, aki ismerte azokat a formai, nyelvi és logikai mintákat, amelyeket ezek a beszélgetések követtek.

(Dath 2008a, 250)

Hogy ne tűnjön hálátlannak, és mert remélte, hogy többszöri elbeszélés után talán olyan összefüggések is felbukkannak, amelyek alapján megjegyzi a szövevényes történetet, itt is újra visszakérdezett: „A gentek a Holdon éltek?”

(Dath 2008a, 310)

Dietmar Dath regényeiről aligha mondható el, hogy könnyen olvasható sci-fi-k, amelynek okai egyrészt a határozottan intellektuális tematikában, másrészt a komplex irodalmi konstrukcióban rejlenek.¹ Dath szerint a sci-fi művészetének „gépezete a tudás olyan módozataival, illetve a megismerés olyan eredményeivel szolgál, amelyek csak általa és rajta keresztül elgondolhatóak” (Dath 2019, 99). A sci-fi gondolatkísérletei egy olyan irodalmi közlés szándékával párosulnak, amely egy azon túlmutató tudás lehetőségeit gyarapítja. Nehézségük magából a dologból, a 'tudományos fantasztikumból' fakad. Ez különösen érvényes *A fajok eltörlése* (2008) című regényére, amely számtalan könyve közül talán a legtöbb figyelmet vont magára. „Ha Charles Darwin írta volna *A világok harcát*² – írja a regény fülszövege – az eredmény egy ilyen könyv lett volna: kalandos szerelmi ének, az evolúció elméletéről szóló epikus meditáció, és merész kísérlet olyan lények maradványainak feltárására, amelyek eddig még nem léteztek.” (Dath 2008a, kiemelés H.E.) Dath *A fajok eltörlése* című internetes platformján az állatmesék hagyománya kapcsán, s összhangban a fülszövegben említett érzelmi mozzanatokkal – a „kalandos szerelmi ének” ígéretével –, a regényt „evolúciós románcnak” (Dath 2008b, 4. bekezdés) is nevezi. Ezekben az önkomentárokból többről van szó, mint a

1. Dietmar Dath (1970) német író, újságíró, műfordító. A 90-es években a Spex című popkulturális magazin főszerkesztője, 2001 és 2007 között a Frankfurter Allgemeine Zeitung tárcarovatának vezetője, 2011 óta filmkritikusa. Számtalan regényt, valamint tudományos, esztétikai és politikai témájú könyvet és esszét publikált, a sci-fik mellett jellegzetesen újmarxista elhivatottságú társadalmi regényeket. Dietmar Dath az utóbbi időben drámaíróként és költőként is tevékenykedik. Freiburgban és Frankfurt am Mainban él. A tanulmányban szereplő fordítások tőlem. E.H.
2. H. G. Wells regényének evolúcióelméleti vonatkozásairól ld. Pintér 2021.

hagyományos műfaji határok átlépéséről: Azt sugallják, hogy ebben a regényben a tematikus hangsúlyokon és az intellektuális igényen – a gépezet működésén – túl valami olyasmiről is szó lesz, amely különleges motivációval bír: olyasmiről, amit az olvasók mindezen felül *szeretni is fognak*. A következőkben a regény korábbi vizsgálatainak dilemmáiból és megoldási javaslataiból kiindulva ennek az ígértnak a megvalósulását szeretném görcső alá venni, magát az olvasási folyamatot, egy meglehetősen összetett szöveg fogyaszthatóságának kérdését állítva az előtérbe. Az olvasó motivációjáról lesz szó, éspedig kettős értelemben, narratológiai, illetve recepciós kategóriaként, melyek kölcsönhatásával kapcsolatban a kiinduló hipotézis szerint több nehézséget is le kell küzdeni, amíg minden vágy (mind a szerzőé/elbeszélőé, mind az olvasóé) teljesül.

„nem olyan szöveg, amely értelmezésre vár”

A regény értelmezői, s még inkább kritikusai a megjelenése óta egyetértenek abban, hogy *A fajok eltörlése* tudatos kihívások elé állítja olvasóit. Míg a regényről szóló kritikák erre a maguk 'őszinte' módján reagálnak – „gyötrelmes, arrogáns, szétbeszél, technológia-ittas” (Radisch 2008); „izgalmasnak tényleg nem nevezhető” (Anz 2008) –, az elemzések megpróbálják megragadni a szándékolt komplexitást és a mögötte álló koncepciót. „A szereplők, illetve azok cselekedetei és kapcsolatai viszonylag meghatározatlanok maradnak. Helyettük a regény mai diskurzusokat idéz fel, elidegenített perspektívából.” (Nitzke 2017, 72) „Szörnyfigurák” találkoznak itt „egy regényszörnyeteggel, amely az információk tömegében meghiúsítja egyetlen világos kritikai irány kiválasztását” (uo.). A vélemények megegyeznek abban, hogy a koncepció és irodalmi megvalósításának jellegzetesen Dath-i összefonódása különleges megközelítést igényel. Stephan Willer „erőfeszítésről” (Willer 2013, 395; vö. még Richter 2017, 316) beszél, amellyel számolni kell olvasás közben. Ezt Dath „protestáns munkaetikájával” hozza összefüggésbe, s mint ilyet különleges „produkciós és recepciós jelenségnek” (Willer 2013, 395) nevezi. Kappeler és Könemann szerint *A fajok eltörlése* „nem olyan szöveg, amely értelmezésre vár, hanem olyan játék, amely végső soron képessé teheti az olvasót a politikai emancipációra” (Kappeler/Könemann 2011, 46).

A szerzők egyetértenek abban, hogy a legkézenfekvőbb magyarázat a sajátosságokra Dath említett sci-fi-felfogásában rejlik, s abban a meggyőződésében, hogy a műfaj sokkal többre hivatott, mint triviális kezdetei sejtene engedték. *A fajok eltörlése* a határok radikális feloldásáról szól: a biológiai fajok felszámolásáról, amely az elképzelt poszthumán jövőben a szereplők önazonosságát – testét, nemi identitását és kommunikációját – éppúgy hatalmába keríti, mint az elbeszélői hangot és a fiktív tér-idő-kontinuumot. Amint maga Dath fogalmaz: „A könyvben az 'evolúció' nem más, mint az előfeltétele annak, hogy egyáltalán legyen cselek-

mény.” (Dath 2008b, 7. bekezdés) A regény „az emberi evolúció lehetőségeinek irodalmi kísérleti rendszere” (Richter 2017, 318). És valóban: Míg a történetben lejátszódó hosszú távú evolúciós folyamat a cselekmény szintjén a biológiai faji és nemi kötöttségektől való megszabadulásként jelenik meg, elbeszélői tekintetben következetesen úgy van megjelenítve, hogy a (valódi) események és a szereplők (tényleges) konstellációi csak töredékesen és nem is maradéktalanul tisztázódnak. Ez egyrészt a „szelektív információkövetítésnek” (Menninger 2017, 92) köszönhető, másrészt „a heterodiegetikus elbeszélő és a dominánsan belső fókuszálás kombinációjának” (Martínez/Scheffel 2009, 94), amely ráadásul különböző reflektorfigurákra bomlik, és amelyet még a megbízhatatlan narráció – a reflektorfigurák többszöri identitásváltása – is felerősít (vö. Menninger 2017, 83). S minél nyíltabbá válik a megjelenített ’evolúciós fejlődés’, annál sokrétűbb lesz a regény cselekménye is. „Folyamatos átalakulás váltotta fel a stabil identitásokat” – írja Steffen Richter –, a technologizált evolúció egyre újabb ciklusokba kezd, amelyek nem ismernek véget, csak plurális jövőket” (Richter 2017, 321). Dath „hiperromantikus” (Gerigk 2020, 163)³ regénykoncepciója folyamatosan szolgál annyi meghatározatlan mozzanattal, amely az identitások változásának jegyében áll, illetve abban gyökerezik.

Ennek következtében még a regény tartalmi összefoglalása is olyan dologgá válik, amely már-már szellemi teljesítménynek számít.⁴ Az olvasó egy olyan történetet követ, amelynek előzményei mintegy ötszáz évre nyúlnak vissza, illetve amelynek cselekménye legalább ugyanennyi időre terjed ki, bár ezek a hosszú időszakok is csak hozzávetőlegesen körvonalazódnak: A Homo sapiens letűnte után, amelynek fennmaradt utolsó közösségei már csak vegetálnak, illetve különböző genocidok áldozataivá válnak, az egykori európai kontinenst intelligens, kiborgtechnológiákkal felszerelkezett humanoid állatok, a „gentek” uralják. Radikális változékonyságuk dacára is hosszú életre képesek, ámde végül képtelenek ellenállást tanúsítani a „kerámiaiakkal”, az egykori dél-amerikai kontinensen létrejövő „első posztbiotikus szuperhatalommal” (Dath 2008, 106) szemben, amely már többdimenziós megtestesülési képességgel bír. Ez a fejlemény arra kényszeríti a genteket, hogy elhagyják a bolygót, és a Marson, illetve a Vénuszon új civilizációkat alapítsanak, s másként alkossák újra önmagukat. Ennek az új életformának a leszármazottai – egy különleges szimbolikus testvér-, illetve posztgentikus szerelmespár – a Földre visszatérve értesül a kerámiaiak végéről, akiknek agresszív létformája önmagát is felemésztette. A metafikcionális elbeszélői térben mindeközben olyan történetek is felbukkannak,

3. „A javasolt fogalom nem tekinthető sem korszakmegjelölésnek, sem stílusirányzatnak; a „hiperromantika” inkább elsősorban a formatudatos önreprezentáció és az egyetemes tudásformáció közötti kapcsolatot aktualizálja és problematizálja, beleértve annak kritikáját is. [...] E kétarcúság miatt a ’hiperromantikus’ kifejezés a regényfikció által közvetített elméleti hozzáállást jelöli.” Gerigk 2020, 163.

4. A legalaposabb ilyen jellegű kísérletre Nicholas Saul vállalkozott, nemcsak nagyon pontos megfigyelésekkel, de feltárva számos motivikus és intertextuális összefüggést is (Saul 2021).

amelyek szerint az emberektől a gentekig és a kerámiaiakig, a Földtől a Marsig és a Vénuszig, illetve azon túl nyúló ellenőrizhetetlen, évezredek 'evolúciós folyamata' a regény egyes, korábban emberi szereplőinek lázadásával és géntechnológiai szabotázsával vette kezdetét. Ezek a korábbi emberek gentekként soha nem látott szabadságot teremtettek maguknak, sőt részben azóta is érvényesítik akaratukat a regény tér-idő-kontinuumában (illetve azon túl).

Az említett elbeszélői és tartalmi megoldások tanulságos következményekkel járnak a regény egészére, illetve recepciójára nézve. Ami *A fajok eltörlésében* „tétova tempóban” (Saul 2021, 228), nagy késéssel (ha egyáltalán) értelmet nyer, utólag ugyan a „quod erat demonstrandum” státuszával bír, de olyan befogadási folyamat, amellyel tartalomismertetés éppúgy szembemegy, mint maga az újraolvasás.⁵ „A regény cselekményének és politikai implikációinak megértéséhez szükséges tudás jó-részt csak a harmadik vagy negyedik könyvben dekódolódik” (Kappeler/Könemann 2011, 47), de ellentétben például a detektívtörténetekkel, itt nem a rejtélyek kései megoldása a tényleges cél. Az utólagosan (úgy-ahogy) összeálló cselekmény és a regényben közvetített fiktív világ keletkezésére történő utalás nem éri el ugyanazt a hatást, mint az evolúciós fejlődés irodalmi demonstrációja, amely „olyan történetként nyilvánul meg, amelynek mi is részesei vagyunk” (Saul 2021, 235).⁶ Az evolúciós kísérlet 'üzenete' úgyszólván magában az olvasási aktusban teljeseedik ki. *A fajok eltörlése* emnyiben valóban „nem egy olyan szöveg, amely értelmezésre vár”, hanem olyan, amelyben az „erőfeszítés”, az 'út' maga a 'cél'.⁷ Megrövidített narratív okozatisága azonban nem való mindenkinek.⁸

Az olvasás (kerülő-)útjai

Tény mindazonáltal, hogy *A fajok eltörlése* sokkal szélesebb olvasóközönséghez jutott el, mint azt a „regényszörnyeteg” (Nitzke 2017, 72) és a szerző széljegy-

5. Az első olvasat funkciójával kapcsolatban csupán arra érdemes itt utalni, hogy az olvasás mint kultúrtechnika tekintetében egyetlen olvasat sem 'első olvasat': „Az egyedi szövegen túl az intertextuálisan ismétlődő utalások [...] irodalmi kontextusokat jelölnek, műfajokat, olvasói műfaji elvárásokat konstituálnak, ami az ismétlés elemének fontos helyet biztosít a recepcióesztétika elméletében és gyakorlatában, amennyiben az újraolvasás mindig a hagyomány vagy sorozat műfajkonstituáló pretextusaira is vonatkozik [...]”. Pontzen 2018, 302. Ennél is fontosabb, hogy minden újraolvasás különbözik az előzőtől: „[a]z ismétlés mint azonosság nem létezik, az ismétlés mindig különbséget (is) kitermel” (uo. 307).
6. „[A] történetek, amelyeket az antropocénben az evolúcióról mesélünk magunknak, rekurzív visszacsatolásban próbálnak hatással lenni az evolúció belső folyamataira.” Saul 2021, 235.
7. Úgy fogalmazhatunk, hogy itt transzfikcionális köntösben tér vissza a konstitutív és a performatív nyelv dekonstruktivista irodalomelméletekben megfogalmazott elválaszthatatlansága. Vö. Culler 2022, 112–126.
8. „[A] regény nagy műgonddal megteremtett, ám nem minden olvasó ízlését kielégítő bőbeszédűsége önreflexív és provokatív módon tetszeleg Dath irodalmi intertextuális inspirációiban.” Saul 2021, 219.

zetei sugallták. A regény 2008-ban felkerült a Német Könyvdíj jelölő listájára,⁹ és 2009-ben „legjobb német nyelvű sci-fi-regény” kategóriában elnyerte a Kurd-Lasswitz-díjat is.¹⁰ Ez az elismerés a fentiekből fakadó sajátos befogadói elvárások tekintetében is elgondolkodtató. Műveinek „produkciós és recepciós jelenségként” (Willer 2013, 395) való értelmezéséhez maga Dath is szolgált néhány további, érdekes kommentárral a Martin Hatzius által kiadott interjúkötetben. Írói gyakorlatában egyrészt a szövegekben megfogalmazott üzenetek ’magánjellegét’ hangsúlyozta, amely figyelmen kívül hagyja a szélesebb nyilvánosságot: „Egyetlen valaha írt elbeszélő szövegemnek sem volt négynél több címzettje, miközben készült. Gyakorta csak egyetlen egynek szólt” (Hatzius 2011, 112) – válaszolja implicit olvasóival kapcsolatban. „Én egy olyan [...] gyakorlatból jövök”, nyilatkozza újságírói pályájára utalva, „amelyben konkrét emberekről konkrét történeteket írok konkrét embereknek [...]. Ez ma sincs másképp: Minden egyes elbeszélő szövegnél pontosan meg tudom mondani, hogy kire irányul, kinek szól.” (i.m. 113)¹¹ Ha ezt megfordítjuk, ennek az attitűdnek a következményei legitimációra szorulnak a szövegek szélesebb közönsége előtt. Ezen a ponton Dath maga is beismeri a provokációt, de egyben instrukciókkal is szolgál:

Írásmódommal folyamatosan arra akarom rávezetni az embereket, hogy L. Ron Hubbard [...] és a diantika-emberek tévednek a pedagógiai eszméjünkkel, amely így hangzik: Ha egy szövegben olyan szóval találkozom, amelyet nem értek, azonnal abba kell hagynom az olvasást, és meg kell tudnom, mit jelent az a szó. Ha így olvasnánk és tanulnánk, soha nem olvasnánk és tanulnánk semmit. (Hatzius 2011, 191)

James Joyce *Ulysses*ében például minden egyes fejezethez tartozik [...] egy egész, több réteggel bíró címlista. Ha lemondunk arról, hogy ezeket a rétegeket sorrendbe állítsuk, [...] nagyon különböző olvasók nagyon különböző pontokon léphetnek be a könyvbe. [...] A sok dolgot, amit úgy szednek fel, hogy nem ismerik a jelentésüket, először is elraktározzák: Rendben, ez nagyjából ebbe a szómezőbe tartozik. [...] Nem kell folyton rákattintani. (Uo., 195–196).

Dath magyarázataiban mindenekelőtt az az érdekes, amit a diantikával kapcsolatban kifogásol. Feltehető, hogy az „analitikus elme” kitüntetése, illetve a „reaktív elme” (Fries 2017, 64) elutasítása foglalkoztatja, amellyel szemben Dath az olvasás szabadsága, a tudásról való lemondás, illetve a tudatosság hiányának elfogadása

9. <https://www.deutscher-buchpreis.de/archiv/jahr/2008> [2023.03.13.]

10. <http://www.kurd-lasswitz-preis.de/2009/KLP2009.htm> [2023.03.13.]

11. Dath cikkeinek implicit/explicit olvasóival kapcsolatban vö. Lovenberg 2023.

mellett érvel. A Dath-regényekben felidézett tudásterületek – szakkifejezések, elméletek és intertextuális utalások – tagadhatatlanul alkotóelemei a szövegnek, s éppúgy hozzájárulnak komplexitásához, mint az általa generált narratív bizonytalansághoz. De a 'nem mindenre rákattintani' imperatívusza, az olvasótól megkövetelt befogadói nyitottság – a meg nem értett dolgokon való botladozás mint olyan – túl is mutat ezen a pozitív, „enciklopédikus” (Willer 2013) igényen: a regényben megjelenő 'nem mindent kimondani' gesztusának befogadói ellenpárjával szolgál. Olvasás közben szabad bizonyos kérdéseket figyelmen kívül hagyni, és olyan dolgokat, amelyek elsőre nem világosak, egyszerűen elengedni. Mert csak az olvasás folyamatában megvalósuló nyitottság, a meg nem értésre való hajlandóság teszi lehetővé, hogy formát nyerjen a kontrollálatlan evolúció, hogy az olvasó megtapasztalja az ember radikális átalakulását, s ezáltal mintegy benne teljesüljön ki az emberi diszpozíció vége utáni állapot fikciója. Kitartás a kattintás helyett, nyitottság a jelentésbeli lekorlátozás helyett – ez tehát ennek az olvasásnak a tulajdonképpeni 'értelme'. A „protenzió és a retenzió dialektikájában” (Iser 1990, 182) a hangsúly itt határozottan az előbbire esik, a radikális befogadásesztétikai „jövőhorizontra” (uo.).

Ha ez a megfontolás helyes is, és regényepoétikai funkciója van annak, amit az olvasó nem, vagy a végére is csak megközelítőleg értett meg, akkor is felmerül a kérdés, hogy mi tartja fenn ezt az olvasási folyamatot annak részleteiben. Milyen 'úton lenni' egy olyan szövegben vagy fiktív világban, amely felfüggeszti a narratív okozatiságot, és alig szolgál támponttal a cselekmény és a szereplők interakciónak megértéséhez? Miképp szólítja meg a regény a 'tudatalattit', és hogyan viszonyul ehhez az olvasó? E folyamat megközelítésének első, látszólag triviálisnak tűnő lépéseként fontos felidézni a regény négy „tételre”, tizennyolc fejezetre és összesen 121 alfejezetre való felosztását. Míg a „tételek” kifejezetten egy szimfónia szerkezetét ismétlik, és a regény ezen túlmenően is erős, 'kattintható' zenei értelmezést kínál (Luckscheiter 2021, 112ff), addig a fejezetek a cselekmény nagyobb, hosszú időtartamokon átívelő lépéseit jelölik. Jelen összefüggésben azonban a legérdekesebbek az epizodikus, időnként más vizuális eszközzel, kis képecskékkel, ismétlődő állatszimbólumokkal (vö. Dath 2008b, 10. bekezdés) is tarkított alfejezetek. E szövegszint elemei úgy illeszkednek egymáshoz, mint egy kirakós játék darabjai, amelyek azonban lineárisan nem szükségszerűen világítják meg egymást. Inkább elliptikusan kapcsolódnak az adott fejezet vagy a regény egészének cselekményéhez.

Ezen a szinten zajlanak a szereplők találkozásai, párbeszédei, akik túlnyomórészt gentek (az embereknek és a kerámiaiaknak jellemzően nincs sok mondandójuk). Az oroszán, Cyrus Iemelian Adrian Vinicius Golden mint a 'gentek királya' mellett egy szitakötő, egy denevér, egy borz, egy majom és egy szamár, illetve, az oroszán ellenzékeként, a farkas Dmitri Stepanowitsch, egy mangalica, egy fogassüllő és más állatfigurák tartoznak ebbe a repertoárba. Időnként történetbeli-

koncepcionális meghatározatlanság jellemzi ugyan őket – az oroszán hitvese egy-fajta rovarraj, lánya, Lasara „hiúzocska” (Dath 2008, 129), a róka, Ryuneke végig láthatatlan –, de többnyire mégis „a karakterek következetes állapota” (Lessing, idézi Schönbeck 2020, 257) az uralkodó jellemvonásuk. Dath „A fajok eltörlése” című internetes platformján maga is hivatkozik az állatmesékre és állattörténetekre mint olvasmányaira (Dath 2018b, 4. bekezdés). Az állatmesék és a filozófikus állattörténetek felvilágosodás kori konjunktúrájuk óta sem veszítettek irodalmi-elméleti relevanciájukból (vö. Blumenberg 1989). A rejtett és a nyílt jelentések, a cselekményközpontú allegória és az értelemteremtő metafora közötti játék (Schönbeck 2020, 246) mindmáig izgalmas irodalmi-műfaji eszközzé avatják őket. További jelentőséget kölcsönöz az állatmesének az újabb keletű állat-tudományok [animal studies], illetve ember-állat-tudományok (human-animal studies) témáihoz való közelsége. Az emberi civilizáció uralma alól való regénybeli „megszabadulás” (Dath 2008a, 11), az „unalom” (uo. 18) korszakának erőszakos vége ugyanis párhuzamba állítható az „állati cselekvőképesség” (Wirth 2016) eszméjével, amint a fajok biotechnológiai „eltörlése” is olvasható az „antispeciecizmus” (Kurth 2011, 89) beteljesülésének ironikus víziójaként. Ebben a tekintetben a regény világa beteljesíti, de túl is szárnyalja azt a kortárs eszmét, amely szerint az emberi érdeklődés, kiszabadulva a biológiai naturalizmus (az állatok mint kémiai folyamatok képzetének) és a filozófiai idealizmus (lélek nélküli állatok képzetének) korlátai közül, képes „magukhoz az állatokhoz” (Straubinger 2015) fordulni. Azon igény, hogy az állatokat „megjelenési formájukban történetileg változó és kontingens módon” (uo., 312) értsük meg, itt nemcsak egy az ember utáni, hanem egyáltalán mindenféle faj, illetve fajelmélet utáni jövő fikciójába fordul.

A jelen tanulmányban képviselendő vélemény szerint a gentek kiemelt szerepe a cselekményben, és mindenekelőtt dialógusaik terjedelme és ’beszédessége’ a regény azon eszközének bizonyul, amely hozzásegít a szöveg megértéséhez, és szabályozza az olvasás menetét. „Az állatmese műfaja a maga individualizált és megtestesült szereplőivel kapcsolódási pontot kínál a jövő tudományos-technikai és társadalmi forgatókönyveihez, illetve azok szubjektumon túli episztémikus és politikai szempontokra nyitott befogadásához.” (Kappeler/Könemann 2011, 45–46) Ez nemcsak koncepcionálisan fontos, hanem főképp a befogadástechnikai szempontból is. A fajok eltörlésében a fent említett ’állati’ találkozások épp az a ’rövid lélegzet’ jellemzi, amely az állatmesék egyik sajátossága. Ezek hagyományával egy saját dramaturgiával rendelkező „kis irodalmi forma” (Hilzinger 2002) ágyazódik be a regény szövetébe.¹² Ezen a szinten a regény mesegyűjteménynek bizonyul, aminek az a következménye, hogy a visszatérő állatfigurák (és szimbólumok) olyan kap-

12. Egy hasonló, de nem az állatmesére alapozott vélemény szerint „az Odüsszeia és a pikareszk hagyományra jellemző kalandos-regényes történetvezetésben bármi megtörténhet. *A fajok eltörlése* ezt a kalandos történetmesélést folytatja.” Richter 2017, 316.

csolatokat teremtenek, amelyeket egyébként nehéz vagy lehetetlen létrehozni. A „szabadság birodalmának felépítése” (Dath 2008a, 51),¹³ amelyre a gentek törekszenek, az egyéni karakterisztikumban¹⁴ és ennek megfelelő viszonyokban nyilvánul meg (ideértve nem utolsó sorban a szerelmi szálakat is). A határok konceptuális feloldását ellensúlyozza a jelentések ilyen ismételt, rövid távú lezárására való törekvés. A történet a „magukhoz az állatokhoz” fordulás imperatívuszának jegyében áll, az olvasó pedig helyenként kizárólag ezt a fonalat követve realizálja a történetet: a szereplők konstellációjának – hosszú időszakokon átívelő – epizodikus követhetőségén keresztül. A gentek azon felül, hogy bármikor bármi mássá is változhatnak, nagyon is konkrét figurákként jelennek meg, és ezt a konkrét alakíságot – a leírások alapján, de saját állat-képzeteinkre is támaszkodva – lépésről lépésre hasznosítjuk.

Bár az ábrázolt világ bizonyíthatóan nem a kölcsönös szereteten alapuló utópisztikus-humanisztikus társadalom, hanem egy olyan világ, amelyben a gentek (és az utánuk következő lények) kedvük szerint teszik a dolgokat, mégis árad a szereplőkből egyfajta, életvilágbeli klisékre támaszkodó antropomorf-állati 'vonzerő'. Például akad mit csodálni a denevér és a szitakötő szerelmi röptében:

Ráfeküdtek a szélre, majd alámerültek a meleg fuvallatokban, játszottak egymással, mint az utalások; úgy siklottak a feketeségben, hogy ettől a denevér közben folyton elfelejtette, hogy a csillagokat látják-e maguk felett vagy a város fényeit maguk alatt, és hogy a mennydörgés a felhőkben lakozik vagy az elektromos hálózat motorjaiban.

A szitakötő épp fehér fénnel írt vázlatokat rajzolt a Hattyú csillagképébe Borbruck kibővítéséről, amikor a denevér siklórepülésre váltott, és odakiáltott neki: „Leszálljunk? Holnap megbeszélés lesz az udvarban, ennem kéne még valamit.” (Dath 2008a, 48)

Az idézett passzus a két eredetileg gyökeresen különböző 'faj' képviselői közötti szerelmi kapcsolatról és annak a 'hagyományos' elképzelésekkel szembemenő, provokatív magától értetődőségéről szól. De olyan képeket is felidéz, melyeket

13. Ez az eszme egybevág Dath elképzeléseivel a biztonságos keretek között kibontakozó szabadságról és haladásról: „Számomra a társadalmi haladás az élet élıhetőségének megsokszorozódása. A haladás annak a biztonságnak a növekedése, hogy akkor sem kell nyomorba süllyednünk, ha rossz életdöntést hoztunk.” Hatzius 2011, 10.

14. „Dath regényében [...] a gentek és megteremtőik mint mesebeli állatok vonásait viselő egyéni karakterek is megjelennek. Nem válnak el egymástól az egyedi és a tipizált szereplők, a figurális események és a motivált történetszálak. Csupán a kerámiaiak jelentenek némi kivételt, de róluk nem lehet szórakoztató történetet mesélni.” Kappeler/Könemann 2011, 45.

egyébként a szitakötő, illetve a denevér röptével szokás összekötni, azzal a következménnyel, hogy az olvasó felismeri azok cikkcakkos mozgásának kölcsönösségét, amely feloldja a transzgenerikus összefüggés programszerűségét. Egy másik, új és régi reflexeket kombináló példával szolgál Cyrus Golden leírása. Még az uralkodói méltóságában általában csak közvetve ábrázolt oroszlánról is elmondható, hogy a cselekmény előrehaladtával – egyúttal hatalmának csökkenésével – egyre láthatóbb alakot ölt:

Magának az oroszlának a színe elé járulni erőt próbáló megtiszteltetés.

Gentek vesztették már el ettől az eszüket; azok közül, akik visszatértek, csak kevesen tudták leírni a látottakat.

Az arc: a sörény kanyargó fonatait fények övezték, mint a vízfolyások, a szemek úgy ragyogtak, mint a kettős napok, a szavak olyanok voltak, mint a mennydörgés, s óriási fogak látszottak.

Két szeme volt, vagy három, vagy csak egy, amely azonban mindent látott? [...]

Az oroszlán képe megrázta magát, bundájából felhőként szállt az anyag-talan pollen. A farkas azt gondolta: ennek a pornak nyelve van. Dmitrij félt, de összeszedte magát. (Dath 2008a, 165–166)

Az állati és ekképp ismerős képze a szimbolikus „testvérek” (Dath 2008a, 479), Tűz és Padmasambhava megteremtésének bolygóközi projektjében is jelentőségre tesz szert. A két szereplő további lépést jelent a Föld korábbi, „természetes” evolúciós morfológiájától való eltávolodásban, mindketten a gentek és a kerámiaiak utáni következő ’evolúciós’ szintet képviselik. Mindazonáltal alakjukban mindketten félreismerhetetlenül valamiféle ’származásra’ is utalnak: Tűznek (a későbbi Fiamettinának) „biohistorikus előképe” (Dath 2008a, 305) a Homo sapiens, Padmasambhava pedig kezdetben kecses „hüllőlánynak” (uo., 332) mutatkozik. Ráadásul fiatal egyedekként lépnek be az események sorába, akiket a gentekre emlékeztető „szőrös barátok” (Dath 2008a, 304) gondoznak és nevelnek. Ennek az utódgondozásnak a képei pedig enyhítik a faji polimorfizmus ideologikus célzatosságát, amennyiben a meghaladott, ámde ’meghitt’ speciecizmust idézik:

Néha, amikor Tűz erősen koncentrált egy szellemi feladatra, hajvégződése úgy csillogtak, mint az izzó szénpöttyök. Az arca szép és keskeny volt, az orra finom, az arccsontja magas, az ajka telt, a szeme mandulaalakú, fehér-arany, fekete, macskaszerű pupillákkal. Amit a szőrös barátok ezekben az első években a legtetszetősebbnek találtak benne, azok a hosszú,

hegyes fülek voltak, amelyek kagylójában finom érhálózat rejtőzött, mint néhány óvilági sakálnál és hiúznál. (Dath 2008a, 306)

„Milyenek voltak a gentek?” Tűz szerette volna őket végre elképzelni.

„Mint mi, gondolom.”

„Te és én?”

„Nem, mi ... te nem. A szőrös barátaid, ahogy te mondod, és a szalamandrák odalent, meg a madarak odaát. Nem emberi, nem gépi, de a nyelv birtokában.”

„Hfff”, mondta Tűz, demonstrálva, milyen kevésbé érdekli ez a képesség. [...]

Tűz nem értette, hogyan akarhatott valaki ember lenni. Ő inkább a szőrös barátokhoz szeretett volna tartozni, és következésképpen – gondolta – a gentekhez. Sok mindent meg kellett még tanulnia. (Dath 2008a, 311–312)

A gentek e két leszármazottjának és „szőrös barátainak” története az állatmesék pedagógiáját idézi, s e tanulságos párbeszédnek ezen felül korábban elhallgatott információkat is hordoznak. A ’testvérpár’ története emellett rávilágít arra, ami a regény történeteit a legegységesebben az állatmesék hagyományához kapcsolja. A Tűz, Padmasambhava és „szőrös barátaink” alakjai kiváltotta együttérzés Lessing meseelméletének éppoly fontos mozzanata, mint a kortárs állatetikának, illetve az említett tudományos irányzatoknak. „Az irodalom, elmélyítő hatása révén, különösen alkalmas az érzelemkeltésre” (Hayer 2019, 288) – írja Hayer a Lessing meséiben megjelenő erőszakreprezentációkról szóló elemzésében. Az „érzékeny hozzáállás szükségessége” (uo.) Dath esetében bevallottan nem olyan típusú, amelyre az állatetika hivatkozik. De határozottan érzelmi tényezőként jelen van nála is, és pedig az olvasást motiváló funkciójában. A szereplők morfológiája és egymással való interakciója életvilágbeli tapasztalatokra, „a recipiens sajátját képező érzelmekre” (Mellmann 2017, 244) apellál, amelyeket a regény nemcsak nem zár ki, de a figurális repertoár horizontjában határozottan fenn is tart. Bár tudjuk, hogy az oroszlan nem oroszlan, mégis egy oroszlan képe lebeg a szemünk előtt. Ahelyett, hogy Tűzet és Padmasambhavát genetikai-technikai szabadságukban, csodás lényekként vagy akár szörnyetegekként képzelnénk el, két védelemre szoruló, „szőrös barátoktól” körülvelt gyermeket látunk bennük. És mivel még a legfélelmetesebb ellenség utódjában is van valami kedves, az olvasó az ember után is ’nagyon is emberi’ módon rendezkedik be a regény világában, és már nem fél a poszthumán jövőtől.

Érzelmi kádenciák

Történetek: Mindig Szkülla és Kharübdisz között, hisz minden igazán jó történetnek nagyon személyesnek kell lennie – tehát nincsenek univerzális szabályok –, és ugyanakkor törekednie kell a szubjektumon túlmutató érvényességre, hogy hallgatókra találjon, akik nélkül a történet nem történet. (Dath 2008a, 461)

Ha igaz, hogy az olvasót fejezetről fejezetre műfaji mintázatok és érzelmi hatások motiválják, miért ne lehetne az összkoncepcióban is ehhez hasonló recepciós kínálatot felfedezni? A regény értelmezői valóban szolgálnak erre utaló kijelentésekkel. Roland Innerhofer írja:

Bár a szagok általi kommunikáció az evolúcióban előrelépésnek tűnik, azok tartalmukban hasonlítanak az emberi kommunikációra. Ennek eredményeképpen a közismert emberi értékrend gyakran inkább megerősítést nyer, mint cáfolatot. A vezetőszerp és a sokszor erőszakos érdekérvényesítés olyan magatartásformák, amelyeket Dath alternatív jövőbeli világának társadalma is jutalmaz. Különösen a saját (csoport)identitás és a másság kölcsönös viszonya egyértelműsíti, hogy a Dath megtervezte jövőbeli társadalom nem szabadult meg a humanista koncepciók összes maradványától. (Innerhofer 2022, 192)

„Az állatok birodalma tehát nem volt más, mint az emberi világ refrénje” (Richter 2017, 318). A látszólag elavult emberi értékrendre és ideológiai eszközökre való hivatkozás – „a Dath formatárában fennmaradó antropocentrizmus” (Saul 2021, 231)¹⁵ – még az egyébként legradikálisabbnak tűnő mozzanatokban is visszatér: A gentek korába torkolló géntechnológiai szabotázs a történet – meglehetősen kései és töredékes – információi szerint két homoszexuális emberpár vágyainak beteljesülése: A hajdani géntechnikus, a későbbi oroszán „az egész emberiséget kiirtotta, hogy színre vihesse szenvedés- és szerelmi történetét, és kisebb mértékben az enyém is” – vallja be Cordula Späth a regény végén (Dath 2008a, 548, vö. még

15. „Abban, ahogy az ember és az emberi cselekvés visszatér a poszthumán világban, az ember iránt megőrzött, illetve alapvetően kognitív érdeklődés nyilvánul meg.” Saul 2021, 231. „[A] gentek és a kerámiaiak *A fajok eltörlésében* különböznek ugyan a hagyományos emberektől [...]. Mégis a 21. század eleji ember marad a részben nyilvánvaló, részben rejtett vonatkozási pontjuk [...]” Höppner 2023, 87–88.

520). Mindazonáltal Kappeler és Könemann ezzel az előzménnyel kapcsolatban megjegyzi, hogy

a biológiai és társadalmi reprodukció regényben ábrázolt átalakítási kísérletei eleinte részben a polgári és heteroszexuális család logikáját követik. [...] *A fajok eltörlése* nemcsak kimérának tekinthető életformákat ábrázol, hanem maga is a nemek közötti hagyományos viszonyok és az azokat megváltoztató modellek kiméréja. (Kappeler/Könemann 2011, 43)

S valóban: az oroszán uralma a „megszabadulás” után is, minden tudatos, radikális változékonysága dacára is a hagyományos családtagok és alattvalók rendjén alapul. Ugyanígy Tűz és Padmasambhava kapcsolatában, az evolúciós és nemi átalakulás dacára is a ’testvéri’ szeretet, illetve a szerelem bizonyul dominánsnak. Ebben a tekintetben ismételtén egyet lehet érteni Nitzkével abban, hogy a regény „egyetlen működőképes politikai ’üzenet’ helyett [...] olyan narratívát kínál, amely megsokszorozza az alternatívákat. *A fajok eltörlése* nem a végről szól, hanem bizonyos értelemben a túlterhelt eszmék felszámolásáról. Teszi ezt úgy, hogy éppen ezt a túlterheltséget viszi át az abszurdba” (Nitzke 2017, 82–83.).

Nos, ezt a ’nagyon is emberit’ a regény egészében is meg lehet keresni. Ahogy a ’mesegyűjtemény’ a radikális megszabadulás és a határok feloldásának gondolatát a jelentés narratív lekerekítésével, ismerős, már-már meghitt dolgok érvényesítésével ellensúlyozza, akként az egész cselekményszerkezetben is felfedezhető egy bizonyos mintázat, egy „érzelmi kádencia” (Vellemann 2003, 18), amely „képes arra, hogy az elbeszélést az események érthetőségének erejével ruházza fel” (uo.).¹⁶ Tagadhatatlan, hogy az ’evolúciót’, ha egyszer elszabadult, és túllépett a genetikai és organikus akadályokon, nem lehet többé megállítani. Járja a maga útját, és az embereken, a genteken és a kerámiaiakon keresztül kérlelhetetlenül halad tovább. Ugyanakkor bizonyos hangsúlyok mégis megjelennek a különböző lények korszakainak sorrendjében és ábrázolásában: A gentek sokkal több figyelmet kapnak, mint a kerámiaiak. Bár az utóbbiak azáltal, ahogy felülmúlnak minden korábbit, maguk is „széppé [...], összetetté és rejtélyessé” (Dath 2008a, 37) válnak.¹⁷ Ám kétségtelenül halálos veszélyt jelentenek azokra a szereplőkre, akiket az olvasó az

16. „Egy történet kezdetének oksági vagy valószínűségi szempontból mindig elegendő előzménye van, és zárata elegendő további fejleményt kínál. Az események folyamatában nincsenek kezdetek vagy végek. Az az értelem, amely tekintetében semmi sem előzi meg egy történet kezdetét vagy követi annak befejezését, érzelmi jellegű. [...] [A]z érzelmek sora képes létrehozni azt, amit én kádenciának neveztem. Az érzelmek természetes módon, különböző vonásaik révén minősülnek indítéknak és lezárásnak [...]” Vellemann 2003, 14–15.

17. Meglepődve tapasztaljuk „nemcsak e szörnyek felsőbbrendűségét, de szépségét is. Képességük, hogy magasabb dimenziókban mozognak, lenyűgözi a ’hősöket’ [...]” Nitzke 2017, 79.

állatmesei orientáció révén mintegy 'szívébe zárt'. Ezen felül a kerámiaiak által kikényszerített menekülés a Marsra és a Vénuszra egyfajta megváltástörténetet is elindít: A két bolygón megszülető posztgentikus „testvércivilizációk” (Dath 2008a, 347) a szükségmegoldás jellegét hordozzák, de egyben Tűz (Mars) és Padmasambhava (Vénusz) szülőhelyei is, akiknek létezése ezen túlmenően egyfajta problémamegoldásként jelenik meg, sőt olyan valamiként, amely harmóniát és beteljesülést hoz magával. A szimbolikus testvérpár az első találkozást követően közvetlenül a Földön találja magát, ahol nyomban az ellentétek kölcsönös kiegészülésének és egyesülésének tevékeny részeseivé válnak:

Ilyen dolgokat már eleve tudtunk egymásról, gondolta Padmasambhava meglepetten és elragadtatva, és miért? Mert nemcsak mi magunk vagyunk, hanem valahogyan már a másik is. (Dath 2008a, 526)

A két égi gyermek rájött, hogy fiatalabbak, mint amikor elindultak, ami az ő emlékezetükben csupán alig néhány perccel azelőtt volt. Boldogok voltak, hogy közelíthettek egymáshoz és karjukba vehették a másikat. A nap gyorsan süllyedt, és érzékeny orrukba egy újabb régi üzenet jutott el: „E ponton járt, s reggel lett – (este otthon / mert míg az egyik féltekét homályban / hagyja, másokra fényburkolatot von)”.¹⁸

Szárnyak, leplek, lengések az erkélyeken, a kertekben és Szemiramisz teraszain, gondolta Tűz és megcsókolta a testvérét. Az csak virágokat, leveleket, rózsákat és kacsokat látott. Amint egyre sötétebb lett, együtt süllyedtek a hamuszürkeségbe, és szeretkeztek, harapták egymást, hosszan játszottak. Amit kaptak és adtak, maga a kéjjé nemesedett vágyakozás volt kettőjük gyermekkorából. De úgy tűnt nekik, mintha eközben fontos munkát is végeznének, egy művön dolgoznának, amely beteljesedve, újjáépülve, összeillesztve végre megfelelően működött. Addig szerették egymást, amíg kellőképp összemaszatolták magukat, leizzadtak és sokkal nyugodtabbak lettek. (Dath 2008a, 528–529)

Ezzel az egyesüléssel – egyfajta totális teremtményi napéjgyenlőséggel – a cselekmény más irányt kap, mint amit az evolúciós fejlődés pusztán váltakozó állapotainak egymásutánja sugall.¹⁹ Tűz és Padmasambhava többek önmaguknál, gentszerűek is, és más tekintetben emberiek is – mindösszesen több annál, mint

18. Dante 1942, 352 (A Paradicsom I/43–45).

19. “A bioinformatikai kódoknak a konkrét anyagi és testi hordozóktól való teljes elszakadását, amely vagy egy téren és időn túli, mindenható szubjektum férfi-projekciójához (Cyrus és Ryuneka), vagy egy mitikus differenciálatlansághoz (Katahomenleandraleal) kötődik, a regényben az állat-, illetve kimérafigurák akadályozzák meg.” Kappeler/Könemann 2011, 45.

csupán a következő, még sikeresebb evolúciós konstrukció. Azon kiválasztottaknak bizonyulnak, akikhez az események vezetnek, illetve akiktől kezdve minden megváltozik. A kerámiaiak uralmának önfelszámolása után egy magasabb rend tér vissza a Földre. A regény végén végső soron valami megnyugtató, beteljesülést idéző állapot lesz úrrá az eseményeken:

A jövő kétségei a puszta túlélésnél érdekesebb dologra irányultak.

A gentek büszkék lettek volna rájuk; az oroszlán megköszönte volna nekik.

Ketten az életben, közeli barátok, egymásnak ígérve. (Dath 2008a, 552)

„Amint *A fajok eltörlésének* zárlata is mutatja, az itt megrajzolt jövő minden küzdelem és torzulás dacára sem sötét, hanem óvatosan reményteli.” (Innerhofer 2022, 193) Igaz, ez is csak visszavonásig, csupán „ötszáz eljövendő esztendőre” (Dath 2008a, 552) szól, és azt is tudjuk, hogy ezzel is csak „életek kezdődnek, amelyek eddig még nem voltak” (uo.). Ám, mint a regény végén beteljesedő állapot, ez mégis valamiféle boldogító üzenetet hordoz – egy happy endet rejt magában. Arisztotelési értelemben megfelel egy olyan történet követelményeinek, amely

lehetővé teszi a közönség számára, hogy az eseményeket ne a dolgok megtörténének megszokott rendjéhez, hanem inkább az általuk keltette érzések megszokott mintázataihoz igazítsa. [...] Bár a közönségnek nincs diszkurzív emléke a történethez hasonló eseményekről, mégis megtapasztalja a *deja senti* [ismerős érzés] élményét, mert érzelmi érzékenysége természetes módon követi a történet hegy- és lejtmenetét, amint az izomzat is természetes módon követi az összehúzó és az ellazulás ritmusát. (Vellemann 2003, 19)

Ez a „szívizom-emlékezetben” (uo., 9.) jelentkező ritmus *A fajok eltörlésében* is szerepet kap, és pedig ellentétben a végtelen evolúció, illetve az annak jegyében megnehezített olvasmány üzenetével. A féktelen „megszabadulás” regénye mintegy lekerekedik, és valóban „evolúciós románcként” ér véget. Ezáltal persze a regény témáinak egyike semmi sem veszít érvényéből. A fajok eltörlésének zárlata mindazonáltal rávilágít arra, hogy mi tesz még egy rendkívül összetett szöveget is olvashatóvá, hogy mi az, ami még egy olyan projektnek is sikert biztosít, mint „az emberi evolúció lehetőségeinek irodalmi kísérleti rendszere” (Richter 2017, 318). Az evolúció folytatódhat, de a regény azért véget ér.

A romance of evolution. Emotional motivation in Dietmar Daths novel *The Abolition of Species* (2008)

Dietmar Daths novels are anything but easy-to-read science fiction. The reason for this is, on the one hand, the decidedly intellectual subject matter and, on the other, the complex literary presentation, which converges in Daths thesis according to which SF becomes as an art a “machine for opening up ways of knowing as well as results of knowing that could not be thought otherwise than with it and through it” (Dath 2019, 99). The thought experiments of the SF are coupled with the intention of a literary communication that enriches the possibilities of knowledge that goes beyond it. Their difficulty comes from the thing itself, the ‘science fiction’. This is also true of the novel *The Abolition of Species* (2008, engl. 2013), which has attracted the most attention in his oeuvre. “If Charles Darwin had written *War of the Worlds*”, says the blurb written by Dath, “a book like this would have come out of it: an adventurous love song, an epic meditation on the theory of evolution and an attempt to uncover fossils of creatures that have not yet lived.” (Dath 2008a) The novels posthuman future scenario shows a world of extreme biological-technical mutability that surpasses the imagination as well as overrides the usual reader routines. The irritation felt about this was expressed in several book reviews. This is where the analysis begins. In controversy to previous research, which focuses on deciphering critical messages (f.e. Nitzke 2017), and partly also contrary to the supposed intention of the author (www.cyrusgolden.de), it is argued that there are certain “emotional cadences” (Velleman 2003, 15), “sympathies” developed by readers and felt for the characters, which help to overcome the gaps of the novel, its “game” (Kappeler/Könemann 2011, 46) with narrative focalisation and unreliability (Menninger 2017), and the deliberately arranged staggering of meta-narrative and metafictional interventions. With recourse to the animal fable as the source of Daths “evolutionary romance” (Dath 2008b, paragraph 4), the article attempts to prove that “affects” are a constitutive reader-controlling procedure for understanding the intended “effects” of the novel.

Keywords: science fiction, german literature, posthumanism, reader motivation

Hivatkozások

Anz, Thomas. „Ein neuer Himmel auf einer neuen Erde”. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (2008. dec.13.). URL: <https://www.faz.net/-gbn-119yi>.

Blumenberg, Hans. „Wolf und Lamm und mehr als ein Ende”. *Akzente* 36.1 (1989), 18–27.

Culler, Jonathan. *Irodalomelmélet. Nagyon rövid bevezetés*. Ford. Füzi Péter & Pikó András. Veszprém: Tempevölgy, 2022.

Dante. *Isteni színjáték*. Ford. Babits Mihály. Budapest: Révai, 1942.

Dath, Dietmar. *Die Abschaffung der Arten*. Frankfurt/Main: Suhrkamp, 2008 (2008a).

Dath, Dietmar. *Die Abschaffung der Arten*. (2008b). URL: http://www.cyrusgolden.de/index_js.html.

Dath, Dietmar. *Niegeschichte. Science Fiction als Kunst- und Denkmaschine*. Berlin: Mattes & Seitz, 2019.

Dath, Dietmar. *The Abolition of Species*. Ford. Samuel P. Willcocks. London, New York, Calcutta: Seagull Books, 2013.

Fries, Wolfgang. *Rückführung. Einführung und Kurzanleitung*. Norderstedt: BoD, 2017.

Gerigk, Anja. „Hyperromantik. Zum Lucinde-Komplex bei Juli Zeh (Corpus Delicti) und Dietmar Dath (Die Abschaffung der Arten)”. *Athenäum. Jahrbuch der Friedrich Schlegel-Gesellschaft* 30 (2020), 141–166.

Hatzius, Martin. *Dietmar Dath. Alles fragen, nichts fürchten*. Berlin: Das Neue Berlin, 2011.

Hayer, Björn. „Gegen den Strich gelesen Gotthold Ephraim Lessings Fabeln aus Sicht der Literary Animal Studies”. *Tierethik transdisziplinär. Literatur – Kultur – Didaktik*. Szerk. Björn Hayer & Klarissa Schröder. Bielefeld: Transcript, 2019, 281–291.

Hilzinger, Sonja. *Kleine literarische Formen in Einzeldarstellungen*. Stuttgart: Reclam, 2002.

Höppner, Stefan. „Das utopische Moment in Dietmar Daths Science”. *In Verben denken. Dietmar Dath Arbeitsbuch*. Szerk. Christian Hippe & Philipp Theisohn. Berlin: Verbrecher Verlag, 2023, 75–94.

Innerhofer, Roland. „The End of Humanity’s Monotony: Posthumanism and Artificial Life in Dietmar Dath’s “The Abolition of Species and Venus’ Victory””. *New Perspectives on Contemporary German Science Fiction*. Szerk. Lars Schmeink & Ingo Cornils. Studies in Global Science Fiction. Cham: Palgrave Macmillan, 2022, 187–210.

Iser, Wolfgang. *Der Akt des Lesens. Theorie ästhetischer Wirkung*. 3. München: Fink, 1990.

Kappeler, Florian & Könemann, Sophia. „Jenseits von Mensch und Tier. Science, Fiction und Gender in Dietmar Daths Roman „Die Abschaffung der Arten““. *Zeitschrift für Medienwissenschaft. Menschen und Andere* 1 (2011), 38–47. DOI: 10.25969/mediarep/2528.

Kurth, Markus. „Von mächtigen Repräsentationen und ungehörten Artikulationen. Die Sprache der Mensch-Tier-Verhältnisse“. *Human-Animal Studies. Über die gesellschaftliche Natur von Mensch-Tier-Verhältnissen*. Szerk. Chimaira – Arbeitskreis für Human-Animal Studies. Bielefeld: Transcript, 2011, 85–119.

Lovenberg, Felicitas von. „Für wen Dath eigentlich schreibt“. *In Verben denken. Dietmar Dath Arbeitsbuch*. Szerk. Christian Hippe & Philipp Theisohn. Berlin: Verbrecher Verlag, 2023, 199–202.

Luckscheiter, Christian. *Durchbruch, Tier-Werden, Weltrevolution. Zur »Neuen« Musik, insbesondere Gustav Mahlers und Luigi Nonos, in der Literatur Dietmar Daths oder: Wer ist Cordula Späth?* Berlin: Kadmos, 2021.

Martinez, Matias & Scheffel, Michael. *Einführung in die Erzähltheorie*. 8. München: Verlag C.H. Beck, 2009.

Mellmann, Katja. „Emotionalisieren“. *Erzählen. Ein interdisziplinäres Handbuch*. Szerk. Matias Martinez. Stuttgart: Metzler, 2017, 243–249.

Menninger, Julian. „Unzuverlässige Erzählungen über uneindeutige Körper. Humane Transformationen und Irritationen bei Dietmar Dath“. *Komparatistik Online* Metamorphosen, Travestien und Transpositionen (2017). Szerk. Nils Penke. URL: https://www.komparatistik-online.de/index.php/komparatistik_online/article/view/177.

Nitzke, Solvejg. „Animal Spirits Unleashed. Kapitalistische Monster in Dietmar Daths Die Abschaffung der Arten“. *ZfK – Zeitschrift für Kulturwissenschaften* 2 (2017), 71–84. DOI: 10.14361/zfk-2017-0207.

Pintér, Károly. „Az evolúció szörnye és a szörny evolúciója: a földön kívüli lény értelmezési lehetőségei H. G. Wells Világok harca című regényében“. *Rémesen népszerű: Szörnyek a populáris kultúrában*. Szerk. Ildikó Limpár. Budapest: Athenaeum Kiadó, 2021, 59–86.

Pontzen, Alexandra. „Relektüre – Wiederlesen“. *Grundthemen der Literaturwissenschaft: Lesen*. Szerk. Rolf Parr & Alexander Honold. Boston: De Gruyter, 2018, 294–322.

Radisch, Iris. „Dieses Buch ist quälend, arrogant, verlabert, technikbesoffen. Es ist eine Erleuchtung“. *Die Zeit* (2008. okt. 9). URL: <https://www.zeit.de/2008/42/Darwin-Dath>.

Richter, Steffen. „Tiergeschichte(n). Natur als Zeuge und Projekt bei Marcel Beyer und Dietmar Dath“. *Germanisch-Romanische Monatsschrift* 67.3 (2017), 309–322.

Saul, Nicholas. „Chapter 7: Posthumanism: Failure and Reinvention of the Human in Dietmar Dath”. *Interrogations of Evolutionism in German Literature 1859–2011*. Brill, 2021. DOI: 10.1163/9789004427075_009.

Schönbeck, Sebastian. *Die Fabeltiere der Aufklärung Naturgeschichte und Poetik von Gottsched bis Lessing*. Berlin: Metzler/Springer, 2020.

Straubinger, Franz. „Zu den Tieren selbst? Versuch einer systematischen Annäherung”. *Tiere, Texte, Transformationen. Kritische Perspektiven der Human-Animal Studies*. Szerk. Reingard Spannring és tsai. Bielefeld: Transcript, 2015, 297–315.

Velleman, J. David. „Narrative Explanation”. *The Philosophical Review* 112.1 (2003), 1–25.

Willer, Stefan. „Dietmar Daths enzyklopädische Science Fiction”. *Arcadia* 48.2 (2013), 391–410.

Wirth, Uwe és tsai., szerk. *Das Handeln der Tiere. Tierliche Agency im Fokus der Human-Animal Studies*. Bielefeld: Transcript, 2016.